ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ · ԹԻՒ 34–83

26 ՕԳՈՍՏՈՍ 1853

ՄԱՍԻՍ

ԼՐԱԳԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Տարեկան գինն է մայրաքաղաքիս հմր 100 ղր.
" " գաւառներուն " 120 "
Վեցամսեայ " մայրաքաղաքիս " 55 "
" " գաւառներուն " 65 "
Մէկ ծանուցումը տողին 40 փարայ է։
Ստորագրութիւնները կանխիկ են։
Ստորագրութիւնները ամեն ամսոյն 1 էն և 16էն կը սկսին։

Դուրս երթալիք լրագիրներուն ճամբուն ծախքը մեր վրայ է։
Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն, խմբագրին՝ պիտի ուղղուի. և առանց ճամբուն ծախքը խրկողին վրայ է։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ

Պէյօղլուի Հայոց գերեզմանատան վրայ Զմիւռնիոյ Էնբառսիալ լրագրին տուած սխալ լուրերը։ – Զմիւռնիոյ Աղաբէկեան վարժարանին տարեկան հարցաքննութիւնը։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Եւրոպական տէրութեանց Վիեննայի մէջ ըրած կարգադրութեան օրինակին վրայ տեղեկութիւններ։ – Վալաքիոյ և Մոլտաւիոյ կուսակալներուն վրայօք Բ. Դրան ըրած տնօրէնութիւնը։ – Կայսերական կառավարութեան Դանուբի եզերքը և Պուլղարիստանի մէջ ըրած պատրաստութիւններուն վիճակը։ – Եւրոպական լրագիրներէն տրուած սխալ լուր մը։ – Պաշտօնաբաշխութիւնք։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳԼԻԱ։ Արեւելեան խնդրոյն վրայ խորհրդարաններուն մէջ եղած խօսքերը։ – Խորհրդարաններուն գոցուիլը։

ԳԱՂՂԻԱ։ Կայսեր և կայսրուհւոյն Տիէփ երթալը։ Նաբօլէոն կայսեր Անգլիոյ դեսպանին ըրած խօսքերը։

ԱՒՍՏՐԻԱ։ Կայսեր նշանուիլը։ – Քանի մը քաղաքներու և բերդերու մէջ պաշարման վիճակին գոցուիլը։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ։ Զարհուրելի երկրաշարժ մը։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ճառ մը։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Զմիւռնիոյ Էնբառսիալ լրագիրը՝ ժամանակէ մը 'ի վեր Պէյօղլուի Հայոց գերեզմանատան վրայ սխալ և սուտ լուրեր կը հրատարակէ (հաւանականաբար իւր Թղթակցին ճշմարտախօսութեանը չափազանց վստահելով), որպէս թէ յիշեալ գերեզմանատունը, որ յաւերժայիշատակ Ֆէթիհ Սուլթան Մէհէմմէտ մեծանուն կայսեր օրէն Հայոց ազգին սեպհական ստացուածք եղած է, և չորս հարիւր տարիէ 'ի վեր այնչափ երեւելի հայրապետներ, պատրիարքներ, եպիսկոպոսներ, վարդապետներ, քահանաներ և զանազան տէրութեանց մէջ գտնուած երեւելի հայազգիներ տէրութեան պաշտօններով Կ. Պոլիս եկած և հոս վախճանելով մեծ գումարներ ծախեր, տեղ առեր, ազգին Վագըֆ ըրեր և մէջը թաղուեր են. տանիկ ակնածելի ազգային սեպհական ստացուածք մը՝ կայսերական բարեխնամ կառավարութիւնը դիտաւորութիւն ունեցած ըլլայ իւր վաղեմի հաւատարիմ հպատակ հայ ազգին ձեռքէն առնելու, և հասարակաց զբօսատեղի չինելու. և այս ալ անանկ ժամանակ մը, որ արդարասէր և առատագութ վեհափառ Սուլթանը՝ իւր բարձր Խաթթի Շէրիֆովը այս կերպ ազգային կրօնական և բարեպաշտական հաստատութիւններուն և ստացուածներուն վայելումը և հինուց 'ի վեր բարեյիշատակ մեծափառ Սուլթաններէն ազգերնուս շնորհուած արտօնութիւններուն և ազատութիւններուն հաստատ և անխախտ պահուիլը կ'ապահովէ։

Թէպէտ յիշեալ լրագիրը՝ այս ամեն պարագաներուն տեղեկութիւն ունենար կամ գոնէ քիչ մը խորհրդածէր, անտարակոյս չէր համարձակէր թեթեւամտութեամբ իր Թղթակցին խօսքին հաւատալով՝ բովանդակ Հայոց ազգին սիրտը վշտացնելու դիտաւորութիւններ դնել կայսերական արդարասէր կառավարութեան վրայ. այնպիսի դիտաւորութիւններ, որ մեր առատագութ Սուլթանին բարերար կամացը հետ ամենեւին համաձայնութիւն չունին։ Ուստի կրնանք վստահութեամբ ծանուցանել բարեմիտ հասարակութեան, որ մեր Պէյօղլուի ազգային գերեզմանատան վրայ Էնբառսիալ լրագրին ըրած խօսքերը բոլորովին անտեղի են, հետեւաբար ուշադրութեան արժանի չեն կրնար համարուիլ։

— Զմիւռնիայէն եկած գիրերը համաձայն հաճութեամբ կը ծանուցանեն Աղաբէկեան վարժատան օգոստ. 13 ին հանդիսաւոր հարցաքննութիւնը, որուն ներկայ էին՝ Զմիւռնիոյ վիճակին առաջնորդ գերապատիւ Տ. Պօղոս Արք եպիսկոպոսը, աշակերտաց ծնողքը և բազմաթիւ ուսումնական անձինք։

Քննութեան նիւթերն էին՝ Քրիստոնէական վարդապետութիւն, Հայերէն, աշխարհագրութիւն, պատմութիւն, գաղղիերէն, բնական պատմութիւն, Թուաբանութիւն և երկրաչափութիւն, որոնց ամենուն մէջ աշակերտներն աղէկ պատասխանելով, քննիչներն ու հանդիսականները շատ գոհ եղեր են. շարադրութեան ու վայելչագրութեան տետրակները և ուրուագրութիւնները հանդիսականաց յատուկ ուշադրութեանը արժանի եղեր են. և գերապատիւ Առաջնորդ Սրբազանը իւր սրտին գոհութիւնն ու բերկրութիւնը քաջալերական ազդու խօսքերով յայտներ է։

Հետեւեալ կիրակի օրն ալ աշակերտաց պարգեւաբաշխութեան հանդէսը կատարուեր է 'ի ներկայութեան բազմաթիւ այր և կին հանդիսականաց։ Այս առթիւ դպրոցին գլխաւոր դասատու արժանապատիւ Պարոն Մատթէոս Մամուրեանը գեղեցիկ ճառ մը խօսեր է, որուն օրինակը լրագրոյս բանասիրականին մէջ հրատարակելու արժան դատեցինք։ Ետքը քանի մը աշակերտ զուարճալի Թատերախաղ մը ձեւացուցեր են հայերէն աշխարհաբառ լեզուաւ, որ սաստիկ ծափահարութիւններով և գովեստներով ընդունուեր է բոլոր հանդիսականներէն։

Աղաբէկեան վարժարանին այս հարցաքննութիւնը՝ ամենուն վկայութեամբ՝ կանոնաւոր դաստիարակութեան անհակառակելի գերազանցութեանը մէկ ապացոյցը ըլլալով, Զմիւռնիոյ ուսումնասէր հայազգի ժողովրդեան պատիւ կը բերէ և ասոր համար իրաւամբ անոնց սիրտը գոհութեամբ և բերկրութեամբ լեցուցեր է։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բ. Դրան և Ռուսիոյ մէջ ծագած վէճը խաղաղութեամբ լմնցնելու համար Եւրոպական չորս մեծ տէրութեանց Վիեննայի մէջ ըրած կարգադրութեան օրինակին վրայ՝ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը կարդանք մայրաքաղաքէս Զմիւռնիոյ Էնբառսիալ լրագրին գրուած նամակի մը մէջ։

" Եւրոպական տէրութեանց ըրած կարգադրութեան օրինակը հոս երկար և հասուն խորհրդածութեանց նիւթ եղաւ. և ստուգիւ տեսնուեցաւ, որ անոր յառաջաբանին մէջ անանկ խօսքեր կան, որ պատմական կատարեալ ճշդութիւն չունին։ Վեհափառ Սուլթանին կառավարութեան առաջին առարկութիւնը այս կտորին վրայ է։ Երկրորդը՝ որ աւելի կարեւոր է, հին դաշնադրութեանց խօսքը եղած կտորին վրայ է։ Այս կտորը այն կերպով պէտք է շարադրուի, որ ամենեւին մեկնութիւններու տեղի չի տայ։ Գայնարճըի դաշնադրութեան մէջ՝ որն որ Ադրիանուպոլսոյ դաշնադրութեամբը վերահաստատուած է, յունաց կրօնին պաշտպանութիւն ընելու խօսք կայ, բայց այս պաշտպանութիւնը Բ. Դրան կողմէն ըլլալու վրայ է խօսքը՝ և ոչ միւս դաշնադիր տէրութենէն։ Այս կտորը պէտք է որոշ և յստակ կերպով բացատրուի, որ ժամանակէ ետեւ նոր դժուարութիւններու առիթ չըլլայ. վերջապէս հարկաւորութիւն կը տեսնուի նաեւ չափաւորելու այն կտորը, ուր յունաց եկեղեցւոյն՝ բարձրագոյն արդարութեան համար, ուրիշ քրիստոնեայ եկեղեցիներու դաշնադրութեամբ կամ մասնաւոր պայմանադրութեամբ շնորհուած արտօնութիւններուն մասնակից ընելու խօսք կայ։ Վ. Սուլթանին հպատակները՝ օտար տէրութեանց հպատակներու համար եղած պայմանադրութիւններէն միշտ դուրս պէտք է մնան։ Բայց Բ. Դուռը պատրաստ է խօսք տալու, որ ուղղափառ (յունաց) եկեղեցւոյն բարձրագոյն արդարութեան համար՝ Վեհափառ Սուլթանին հպատակ ուրիշ քրիստոնեայ ժողովրդոց շնորհուած ամեն արտօնութիւններուն մասնակից ընէ։ Այս առարկութիւնները վերջին աստիճան հիմնաւոր են թէ բանիւ, իրաւամբ և արդարութեամբ. և կը յուսանք, որ Վիեննայի մէջ գումարուած դեսպանաց ժողովը ասոնք տեսնէ նէ՝ չի վարանիր Բ. Դրան համաձայնելու և անոր իրաւանցը հատուցում ընելու. իւր բոլոր բարոյական ազդեցութիւնը 'ի գործ կը դնէ՝ վերոյիշեալ փոփոխութիւնները Ռուսաց կառավարութեան ընդունել տալու. և ան ժամանակը խաղաղութիւնը կը հաստատուի (յայտնի է որ Դանուբեան իշխանութեանց պարպուիլն ալ չուշանար) և մենք ալ գոհութեամբ զանիկա կ'ողջունենք, և կը ջանանք մոռնալու այն ամբաւ ծախքերը, որ տէրութիւնը ըրաւ իւր անկախութիւնն ու պատիւը պաշտպանելու համար։ "

— Արդէն ծանուցած ենք լրագրոյս մէջ, թէ Ռուսաց զօրքերը Դանուբեան իշխանութեանց երկիրները մտնալէն ետեւ, անոնց հրամանատարները յիշեալ գաւառներուն կուսակալներէն պահանջեցին, որ կայսերական կառավարութեան հետ ունեցած յարաբերութիւննին դադարեցնեն և անոր տուրք չի տան։ Բ. Դուռը իր պատուոյն և իրաւանցը օգուտը մտածելով, հրաման խրկեց կուսակալ իշխաններուն, որ առ ժամանակեայ կերպով իրենց իշխանութեան երկրէն ելլեն և Կ. Պոլիս գան։ Անոնք ալ պատասխան տուին, թէ տեղւոյն քաղաքական ատեանները իրենց շատ աղաչելով, որ երկրին օգտին համար տեղերնուն չի շարժին, իրենք ալ տեղերնին պիտի կենան՝ մինչեւ որ կայսերական կառավարութիւնը ասոր վրայօք որոշում մը ընէ, որուն անմիջապէս հնազանդելու պատրաստ են։

Կայսերական կառավարութիւնը՝ անցեալ կիրակի այս պատասխանին վրայ խորհուրդ ընելով՝ Օգոստափառ Ինքնակալին հրամանաւը վճռեց, թէ Բ. Դուռը յիշեալ երկիրներուն վրայօք ունեցած առատ խնամքը համեմատ՝ իրեն որոշմանը յանձնուած պատճառներուն արդարութիւնը քննելով և հաւնելով, կը հաճի իշխանները Կ. Պոլիս կանչելու հրամանը դադրեցնելու, այն պայմանաւ՝ որ Բ. Դրան ունեցած պարտաւորութիւննին կատարելու և յիշեալ գաւառներուն տուրքը շարունակ վճարելու կատարելապէս ազատ ըլլան։ Ապա թէ ոչ՝ կայսերական կառավարութիւնը իւր իրաւունքն ու պատիւը պաշտպանելու յարմար դատած միջոցները ձեռք պիտի առնէ։

Այս որոշումը անցեալ չորեքշաբթի Պուքրէշ և Եաշ խրկուեցաւ Կալացի շոգենաւով, և տարակոյս չի կայ, որ կուսակալ իշխաններն իրենց բոլոր ջանքերն 'ի գործ կը դնեն ամեն կերպով այս հրամանին հնազանդելու։

— Ռուսաց Մոլտաւիա և Վալաքիա մտնելէն ետեւ, 40 հազար հոգի Տանէնպէրկ զօրապետին հրամանատարութեանը տակ՝ Պուքրէշի դիմացը Ճորճէվոյի մէջ բանակ դրին. 20·000 հոգի ալ Ռանխութին զօրապետին հրամանատարութեանը տակ՝ Պուքրէշի և Ֆօքշանի մէջ տեղը բանակ դրին, ուր 49·000 հոգի ալ Օսթէն Սաքէն զօրապետին հրամանատարութեանը տակ՝ Բրութն անցնելով գացին բանակեցան. Վերոյիշեալ 40·000 զօրաց դիրքը կը ցուցնէր, որ պատերազմի ժամանակ Դանուբէն Ռուսճուգ և Սիլիստրէ պիտի անցնէին և Շումնուի վրայ պիտի քալէին։

Դեռեւս այս մասը պաշտպանելու համար Օմէր փաշային մեծ փութով և իմաստութեամբ 'ի գործ դրած միջոցները՝ որով գետն անցնիլը անհնար է, և Պուլղարիստանի գլխաւոր տեղերը եղած ամրութիւնները ու պատրաստութիւնները տեսնելով, Ռուսաց

Կորչաքոֆ սպարապետը յիշեալ 40 հազար զօրաց առջի դիրքը փոխեր է կ'ըսեն, և հրաման ըրեր է, որ Պուքրէշէն Պրայօվա և անկէց մինչև Գալաֆաթ տարածուին։ Ասկէց կը տեսնուի, որ պատերազմ բացուելու ըլլայնէ՝ Ռուսաց զօրքերը Դանուբէն Վլախին անցնելու դիտաւորութիւն ունին։

Բայց այս կողմէն ալ գետը անանցանելի է. հոն ալ Լօմէր փաշան պէտք եղած միջոցները ձեռք առաւ, և երկրին այս մասին պաշտպանութիւը աւելի աղէկ ապահովելու համար՝ կայսերական կառավարութիւնը հրամայեց, որ Սօֆիայի մէջ 24.000 հոգիէ բաղկացեալ բանակ մը պատրաստուի։ Ասանկով Պուլքաններն իրենց բոլոր երկայնութեքը խիստ աղէկ ամրացած են։

— Եւրոպական լրագիրները Վիէննայէն հեռագրութեամբ առնուած լուր մը հաներ են, թէ Բ. Դուռը Վիէննայի մէջ չորս տէրութեանց խորհրդովը եղած առաջարկութիւնները ամբողջ և առանց փոփոխութեան ընդուներ է։

Այս լուրը, կ'ըսէ գերմաներէն լրագիր մը, արդէն երէկ չէ առջի օրը (օգոստ. 12) իմացուած էր Վիէննայի արտաքին գործոց պաշտօնատանը մէջ։

Փարիզի Բաթրի լրագիրն ալ օգոստոս 15 ին նոյն լուրը հրատարակելուն համար՝ ներքին գործոց պաշտօնէին կողմէն ազդարարութիւն մը լսեց։

Ասոր վրայ Բաթրի լրագրին տէրը Պ. Տըլամառ՝ նեղանալով, յիշեալ լրագիրը և անոր հետ Գաղղիոյ գաւառներուն մէջ ունեցած ուրիշ վեց լրագիրները աճուրդը (մէզատ) հանեց։

Ամսոյս 20 ին կայսերական հրամանաւ՝

Անատօլուի նախկին քննիչ Խամէթ փաշան Տրապիզոնի կուսակալ անուանեցաւ փոխանակ Սարիմ փաշային։

Սեբաստիոյ (Սիվազ) նախկին կուսակալ Համտի փաշան՝ Քիւրտիստանի կուսակալ անուանեցաւ։

Հէրսէքի նախկին կուսակալ Իսմայիլ փաշան՝ Սեբաստիոյ կուսակալ անուանեցաւ։

Պանայի գանձապետին նախկին քարտուղար Ռիֆաթ էֆէնտին՝ Վիտինի համարակալ անուանեցաւ։

Հասարակաց օգտից ժողովոյն (Նաֆիա մէճլիսի) անդամներէն Սէհմէտ էֆէնտին Բիւֆթէրիի տեղակալ անուանեցաւ։

Համտի պէյը՝ Ռումէլիի կայսերական բանակին սպարապետ Լօմէր փաշային դրան գործակալ (գաբու քէհեա) անուանեցաւ։

Արիֆ փաշային դրան գործակալ Հալիտ էֆէնտին՝ Պաղտատի կառավարիչ անուանեցաւ։

Դալիպ փաշային դրան գործակալ Ալի էֆէնտին՝ Թըրնովայի տեղակալ անուանեցաւ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳՂԻԱ. Պաշտօնեաները վերջապէս հաճեցան Արեւելքի խնդրոյն վրայօք խորհրդարաններուն տեղեկութիւն տալու։ Ամսոյս 15 ին Լորտ Քլարէնտըն և Աբըրտինի կոմսը՝ Լորտերուն խորհրդարանին մէջ, հետևեալ օրն ալ Լորտ Ճօն Ռըսըլ և Լորտ Բալմէրսթըն հասարակաց խորհրդարանին մէջ երկու երկու խօսեցան. Բայց մէկն ալ մեր գիտցածներէն դուրս կամ աւելի բան մը չի կրցաւ ծանուցանել։

Ամենքն ալ յոյս ցուցուցին, որ Արեւելքի խնդիրը պիտի լուծուի առանց Եւրոպայի խաղաղութիւնը վրդովելու և Տաճկաստանի անկախութիւնը տկարացնելու։ « Այս անկախութիւնը, ըսին, միայն Անգղիոյ և Գաղղիոյ սերտ միաբանութեամբը կրնայ երաշխաւորիլ և հաստատ պահուիլ, և այս միաբանութիւնը կայ և պիտի մնայ երկու տէրութեանց մէջ, որոնք միշտ համաձայն դիտաւորութեամբ գործ կը տեսնեն։»

Այսու ամենայնիւ չենք կրնար ուրանալ որ քանի մը ուշադրութեան արժանի խօսքեր ալ եղան երկու խորհրդարաններուն մէջ։

Քանի մը օր առաջ պաշտօնէից նախագահ Աբըրտինի կոմսը Լորտերուն խորհրդարանին մէջ ըսեր էր, թէ « Անգղիա բնաւ մէկ դաշնագրութեամբ մը պարտաւորեալ չէ՝ Տաճկաստանի անկախութիւնը հաստատ պահելու համար եղած պատերազմներուն մասնակից ըլլալու։» Աւելին ինչ նշանակութիւն կ'ունենայ ան ժամանակը 1841 ին դաշնագրութիւնը։ Լորտ Ճօն Ռըսըլ յիշեալ դաշնագրութեան բուն նշանակութիւնը բացատրեց ըսելով. « Վիէննայի ժողովը այս դաշնագրութեան և անկէց յառաջ եկած պարտաւորութիւններուն անուանովը գործ տեսաւ։» Իսկ Դանուբեան երկիրները պարպելու կտորին գալով, Լորտ Ճօն Ռըսըլ ըսաւ, թէ « անմիջապէս պէտք է այս բանը կատարուի, որպէս զի խնդրոյն լուծումը գոհացուցիչ ըլլայ։» Համոզուած ենք, որ այս յայտարարութեան հակառակ բան մը չըլլար. մանաւանդ որ, նոյն իսկ Լորտ Աբըրտինի ըսածին նայելով, Անգղիա երբէք չի հաճիր այնպիսի զոհի մը, որուն վեհափառ Սուլթանը հաճիլ չուզէ, կամ այնպիսի պայմաններու, որ Նորին Վեհափառութիւնը ընդունիլ չուզէ։

Նմանապէս ուշադրութեան արժանի են Պ. Լէյարտին հետեւեալ խօսքերը։

« Քանի մը քաղաքագէտ անձինք կը կարծեն, թէ Եւրոպայի օգուտը կը պահանջէ, որ յունական անկախ կառավարութիւն մը հաստատուի Կ. Պոլսոյ մէջ։ Ասանկ խորհրդածող մարդիկ կը հաշուեն ուրեմն, թէ յոյները Օսմանեան ժողովրդոց մեծագոյն մասը կը կազմեն. Ասիկա սխալ է. յոյները Օսմանեան կայսրութեան բնակիչներուն խիստ փոքրիկ մէկ մասն են. Իսկ յունաց կարծեցեալ ազատամտութեանը ուրիշ քրիստոնեայ հասարակութեանց նպաստաւոր հոգի ունենալուն վրայ խօսելով, վերջին դէպքերը ցուցուցին որ Տաճիկները յոյներէն շատ աւելի ազատամիտ են։ Տաճկաստանը յունաց մատնելու քաղաքականութիւնը անձնասպանութեան քաղաքականութիւն մըն է։»

Քանի մը երեւելի լորտեր ալ տէրութեան քաղաքականութիւնը վար զարկին իբրեւ խիստ երկչոտ։

« Գաղղիա, ըսաւ Լորտ Սթուարթ, պատրաստ էր աւելի ազդու ընթացք մը Ռուսիոյ դէմ բռնելու. և կը կասկածիմ, որ Անգղիոյ կառավարութիւնը չուզելով այս քաղաքականութեան մասնակից ըլլալ, իր վարմունքովը վերջապէս Եւրոպայի մէջ երկարատեւ պատերազմ մը յարուցանելու պատճառ ըլլայ։»

Լորտ Պօմօն գանգատ ըրաւ, թէ միաբանեալ տէրութիւնները՝ փոխանակ Ռուսիան ետ մղելու, կը ջանան, որ անոր անիրաւ պահանջմունքներուն մէկ մասը ընդունել տան Բ. Դրան։ Ասանկով գէշ և վտանգաւոր սկզբունք մը հաստատուեցաւ. այսինքն՝ թէ դաշնագրութիւններն ուրելով և բռնութիւն ընելով բան մը կրնայ եղեր վաստկուիլ։

Լորտ Մալմզպըրի. « Ռուսաց Բրութ գետէն անցնիլը՝ ըստ իս ստոյգ յարձակում մըն է։ Անդրիանուպոլսոյ դաշնագրութիւնը յայտնապէս աւրուեցաւ այնպիսի գրաւմամբ մը, որ ասկէ առաջ եղածներուն ամենեւին չի նմանիր։ Թէ որ Թագուհւոյն կառավարութիւնը այս պարագաներուն մէջ իր բռնած ընթացքը արդարացնելու համար՝ Անգղիոյ ժողովրդեան դեռ անծանօթ մնացած իրաւունք մը չունի նէ ցուցնելիք, կը կարծեմ որ խոհեմութեամբ չի վարուեցաւ։ Ըստ իմ կարծեացս՝ խոհեմութիւնը կը պահանջէր՝ սկիզբէն՝ Անգղիոյ նաւատորմիղը Գաղղիոյ նաւատորմիղին հետ միաբանելով երկու տէրութեանց դեսպաններուն հրամանին յանձնել, և Ռուսաց զօրքերը Բրութն անցնելնուն պէս՝ միաբանեալ նաւախումբներուն հրաման ընել որ Դարդանել մտնեն։

« Թէ որ նաւատորմիղները յիշեալ նեղուցէն ներս մտնէյին, ինչպէս որ պէտք էր ընել, մենք աւելի օգտակար դրութե մը մէջ կ'ըլլայինք։ Նաւատորմիղներուն Դարդանելի մէջ ներկայ գտնուիլը՝ կրնար նաեւ Կ. Պոլսոյ մէջ ապստամբութեան մը վտանգը վերցնելով՝ միանգամայն հաստատ ապահովութիւն տալ Տաճկաց, թէ կրնային վստահիլ Անգղիոյ և Գաղղիոյ օգնականութեանը վրայ, և նորէն կ'ըսեմ, որ ասանկ չընելը մեծ սխալմունք մը եղաւ։ Ուր որ կ'երթամ, կը լսեմ ականջովս, թէ Անգղիոյ համար նուաստութիւն է, որ իր արտաքին գործոց պաշտօնեան՝ Նէսէլրոտ կոմսին շրջաբերականին պատասխան չի կրցած տուածի պէս երեւնայ։ Թէ որ, ազնուական Տեարք, որոշմունք մը ըրած ըլլայիք, փոխանակ հիմա տագնապելու այս խորհրդարանին մէջ, ամեն ժամանակ հոս գտածնիդ պիտի գտնէիք, և նոյնը տակաւին կը գտնէք, թէ որ այս ծանր գործը չի կրնայ լմննալ. այսինքն՝ թէ խորհրդարանը ձեզ կը պաշտպանէ երբոր երկրին շահուցը վերաբերեալ դժուարութի մը ծագի։ Կը տեսնէք ան ժամանակը՝ ինչ բան որ ես կը սիրեմ ցոյց տալ օտար ազգաց և օտար կառավարութեց. կը տեսնէք, կ'ըսեմ, որ մենք խաղաղութեան մէջ մեր նախնիքներէն աւելի հարստանալով և քաղաքակրթութեան մէջ յառաջանալով՝ ոչ միայն անոնցմէ օտա-

---

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՃԱՌ

Ասացեալ 'ի հանդիսի պարգեւաբաշխութեան Աղաբէկեան վարժարանին Օրթագիւղի։

Տեարք իմ և Տիկնայք.

Անցած երկու հարցաքննական հանդիսից առեն սիրելի առիթ մը ունեցինք մերազնեայ սեպհական դաստիարակութեան վրայ երկու խօսք ընելու, հայր ու մայր որբազան պարտքերը յիշեցունելու, զմիւռնացիքը ազգային յառաջդիմութեան օրինակաւ դըրդըռել և գործակից գտնելու և անոր մէջ յառաջադէմ հանդիսանալուն յոյս տալու և պարծենալու։ Յառաջիկայ հանդիսիս մէջ աշակերտացս ուսմանցը դձեզ ականատես քննիչք և ուշադիր դատաւորք թողլէն ետև, հարկ է նոյն բաները կրկնել և երեքկնել. ամեն բան չի՞ ցուցուներ թէ յիրաւի եռանդագին քաջալերիչք էք ու և իցէ ազգօգուտ զարգացման. ձեր միտքը չի՞ վըկայեր, ձեր սիրտը չի՞ զգար թէ նեղուի աշխատանք, վտանգ, արդեւքք՝ յառաջադիմութեան հետ զուգընթաց կ'երթան. յայտնի չէ՞ մեզի՝ որ խաւարը լուսաւորուի, անկարգ ու քաոս կիրքերը ուղղակի քաջալերութիւն չեն կրնար բերել. ո՞վ չգիտեր որ ընկերակցութիւնը ուսումնասիրութեան, ան ալ ազգասիրութեան, եղբայրսիրութե և երջանկութեան կը տանի։ Բայց մեզմէնք ան գովեստները՝ որ միայն կէս գիտուն ազգի մը պարծենկոտութեան ներելի են, վասն զի իր թերութիւնները չափելու ժամանակ կամ կարողութի չունի. և չի ձանձրանանք քննելէն, ով Տեարք իմ, թէ հայոց համար գիտութիւն ըսելով ինչ պէտք է իմանանք։

Ազգը շարժման մէջ, ազգը լուսաւորուելու վրայ է. աս խօսքերս անդադար մեր ականջը կը հնչեն, և ըստուգիւ ըստ մասին ալ այնպէս է. Սակայն ազգը ո՞վ կազմ, նպատակը ինչ է, անոր սովորութիւնները, բարքը, հոգին ո՞րնք են։ Խօսք մը միայն աս հարցմանս որոշ պատասխան մը կրնայ ըլլալ. բայց պարագաները և քաղաքակրթութիւնը կը մեղադրեն մեզի՝ եթէ ան խօսքը չէ թէ միաբերնաս չանցունենք այլ բացայայտ ընելով վհատինք։

Ան ազգը՝ կամ ան ժողովուրդը որ հայ կ'սուի, բազմաթիւ տարբեր հայ ժողովուրդներէ բաղկացած է. իւրաքանչիւրը արտաքին տպաւորութիւններուն համեմատ բարոյական վիճակ մը առած է. և ընդհանրապէս բնակած տեղւոյն սովորութիւնները, նախապաշարմունքը, կարծիքները անվրէպ ընդունած է. Թէ որ ազգի մը էական յատկութիններէն մէկ քանին՝ լեզուն, կրօնը և արարողութիւնները սեպենք, զանի կազմող տարրերը աւելի նշանակական և ազդու ըլլալնին չենք ուրանար. Յիրաւի ծառայ մը, գերի մը, մարդկութեան իրաւունքներէն զրկուելով, կացութեամբը՝ թէ զգացմունքները և թէ բանականութեան աշխուժութիւնը կը կորսնցունէ, նիւթական կարօտութիւնները գոհ կընէ, և արտաքուստ ալ հանդարտութեան նշոյլ մը կը ցուցունէ. բայց մտիր, թափանցէ անոր ներսը և կը տեսնես որ այնչափ խեղճ է՝ որ կը կարծէ թէ աս զեղծութիւնը իր բնական վիճակն է։ Արդեօք թէ մարմնով և թէ հոգւով թափուր ենք. չէ, առջինը ցրուած՝ իսկ մեր միտքը ազատ է ամպոտ ապագայի մը հորիզոնին վրայ աղօտ ու ցնցաւ կայծեր զանազանելու։ Վասն զի եթէ մեր բունէն դուրս նետուած ենք, Տեարք իմ, ո՞վ կը ստիպէ մեզի որ մեր ոգին ալ ուրանանք, այսինքն հայկազունք չըլլանք։

Փլատակաց տակը մնացող մարդու մը պէս՝ մեր ազգը կիսամահ ու կիսաթաղ՝ ձեռքերը դէպ 'ի երկինք երկընցուցած վերին նպաստը կը հայցէր. Նախախնամութիւնը այնպիսի պարագաներ յարոյց, որոնք կենդանութեան շունչ մը տուին անոր. Իսկ հիմա ան կործանման ցաւերը կը կրէ. բոլոր անդամները հաշմ և վիրաւոր՝ 'ի բնէ այնպէս ծնած կը կարծէր ինքզինքը. բայց դարման մը գտնելու յորդորուելով և յուսալով կը հառաչէ, կը տարուբերի, ու իւրաքանչիւր հիւանդ անդամը մէյմէկ տարբեր դրութեամբ բժշկել տալու կը ստիպուի։ Մէկ կողմէն սակեղօծ թունաւոր դեղահատեր կը մեծարեն անոր. միւս կողմէն վէրքերը կը մեծցունեն և ուրիշներ հանելու առիթ կուտան. ազդեն անդամին մէկը կը ճեղքէն կը կորեն, անդէն տարբեր պաշտօն ունեցող անդամներ իրարու յօդելու կը ճգնին 'ի ծածուկ, և մէկ քանին անդարման կը լքին կը փտին։

Մինթէ իրա՞ւ է որ մեր ազգը աս տեղերս պայծառ լոյս մը կը ցոլանայ, ան տեղը կ'ապականի, կայլակերպի,

բացած չենք, այլ և ազատ կառավարութիւններէ անբաժանելի եղած կուսակցութեան հոգին այս երկրիս մէջ միշտ կը զոհուի, երբոր հայրենեաց ընդհանուր շահերը և արքունական թագին պատիւը պաշտպանել պէտք ըլլայ։ »

Ուրիշ քանի մը երեւելի անձինք ալ շատ խօսքեր ըրին խորհրդարաններուն մէջ և ամէնքն ալ Օսմանեան կայսրութեան համակրութիւն ցուցուցին. մինակ Պ. Բօպտէն քանի մը անվայել և դպչելու խօսքեր ընելով, Լորտ Բալմերսթընէն հետեւեալ գեղեցիկ և խիստ արդար պատասխանը տուաւ անոր։

« Չեմ հաւատար ամէնեւին, որ Տաճկաստան փճանալու վիճակի մէջ ըլլայ, ինչպէս որ յարգի պարոնը (Պ. Բօպտէն) կը զրուցէ, և թէ Տաճկաստանի ամբողջութեան և անկախութեան հաստատ պահուիլը՝ ոչ միայն փափաքելի այլ և կարելի և պաշտպանելու ալ արժանի չըլլայ։ Յարգի պարոնը Տաճկաստանի 30 տարիէ 'ի վեր ունեցած վիճակին վրայ սխալ տեղեկութիւն առեր է։ Առանց վախնալու թէ այս խնդրոյն աղէկ տեղեկութիւն ունեցող անձինք զիս սուտ կը հանեն, կը հաստատեմ, որ Տաճկաստան 30 տարիէ 'ի վեր ետ չերթալէն զատ, շատ կուելու և կատարելութեան հանելու մասին ամէն երկիրներէ շատ յառաջ գնաց։ Ուստի առանց ընդունելու յարգի Պ. Բօպտէնին հետ Տաճկաստանի բաժանումն ու ջնջուիլը ուզողներուն երեւակայական նորաձև քաղաքականութիւնը, առանց զանիկա անկենդան կամ հոգեվարք և կամ վերականգնելու անկարող մարմին մը համարելու, համոզուած եմ, որ եթէ միայն հոն մտնել ուզողներուն թոյլտուութիւն չըլլայ մտնելու, և եթէ միայն անոր մէջ ապրողներուն թոյլ տրուի, որ հիմակուան կեանքովնին ապրին, համոզուած եմ, կ'ըսեմ, որ փճանալու մասին Եւրոպայի մէջ ուրիշ շատ երկիրներ կան որ Տաճկաստանի հետ չեն կրնար բաղդատուիլ։ Տաճկաստան յիշուած ուրիշ երկիրներուն պէս յառաջադիմութեան ընթացքին մէջ պիտի քալէ, թէ որ թոյլ չի տրուի ուրիշներուն որ անոր ձեռք դպչին։ Տաճկաստան՝ ոչ Լեհաստան ունի ոչ Հունգարիա։ ([illegible])։

« Անգղիա առանձնաշնորհութիւն ունեցաւ խիստ տալու Օսմանեան կառավարութեան այն ներքին բարեկարգութիւնները ընելու, որոնք մէկ կողմէն Տաճկաստանը կը զօրացնեն և միւս կողմէն Վեհափառ Սուլթանին հպատակ ժողովրդոց բարօրութեանը կը նպաստեն։ Ուրախութեամբ կ'ըսեմ, որ մեր խրատները խիստ աղէկ արդիւնքներ ունեցան։ Տաճկաստանի գաւառներուն մէջ՝ ուր որ մենք հիւպատոս ունինք և մեր յարաբերութիւնները կը հասնին, հանդարտութիւնը հաստատուած, դատաստանները լաւ կերպով տնօրինուած, հարստահարութիւնը դադարած տեսանք. վերջապէս Տաճկաստան անանկ աղէկութիւններ վայելել սկսաւ, որոնք վայելելուն Անգղիա շատ կը փափաքէր։ Համոզուած եմ, որ եթէ այս ճամբով յարատեւութիւն ըլլայ, և թէ որ Անգղիա Գաղղիոյ հետ միացած՝ ծանուցանէ որ Տաճկաստան ոչ Ռուսիոյ և ոչ ուրիշ որ և իցէ տէրութեան մը ձեռքը չի պիտի անցնի, այս վճիռը կը կատարուի. և համոզուած եմ, որ եթէ ուրիշ որ և է մեծ տէրութիւն մը Տաճկաստանը կործանելու չաշխատի, Տաճկաստան իր մէջը կենդանութեան և բարօրութեան սերմեր ունի. և մեր քաղաքականութիւնը՝ յարգի պարոնին ցուցնել ուզածին չափ դատապարտելի չըլլալէն զատ՝ երկրին հաճութեամբը վաւերացուած լաւ քաղաքականութիւն մըն է, և ամէն ժամանակ կառավարութեան պաշտօնէից սրտագին է անոր հետեւիլ։ ([illegible])։

ԳԱՂՂԻԱ. Վ. Կայսրը և կայսրուհին ամսոյս 20 ին Տիէբ գացեր և մեծ հանդիսիւ և ուրախութեամբ ընդունուեր են։

— Օգոստոս 15 ին օտար տէրութեանց դեսպանները կայսեր շնորհաւորութեան գացած ժամանակնին՝ Վ. Նաբօլէոն կայսրը Անգղիոյ դեսպանին ձեռքը բռնելով ըսաւ.

« Շնորհակալ կ'ըլլամ ձեզի այս ըրած շնորհաւորութիւններնուդ համար։ Այս օրուան օրս ինծի ամէնէն աւելի հաճոյ եղածը՝ Եւրոպայի խաղաղութիւնը հաստատուած տեսնելս է, կամ գոնէ ես անանկ կը համարիմ, առանց որ և իցէ ազգի մը պատւոյն ու համարմանը վնաս ըլլալու։ »

ԱՒՍՏՐԻԱ. Վիեննայի լրագիրները կը ծանուցանեն, թէ Վ. Կայսրը Պաւիերայի Մաքսիմիլիանոս դուքսին դուստր Եղիսաբեթ — Ամելի — Եօժէնի դքսուհւոյն հետ նշանուեր է։ Հարսնախօսութեան հանդէսը օգոստոս 7/19 ին կատարուեր է Իշլի մէջ։

— Վեհափառ Կայսրը օգոստոս 17 ին հրովարտակ հանեց, որ սեպտեմբեր 1 էն սկսեալ, Վիեննա և Բրակա քաղաքները և Պօհեմիայի բերդերը պաշարման վիճակէ ազատին։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ. Սարսափելի երկրաշարժ մը ամսոյս 18 ին Աթէնքի գաւառին մէջ ահագին վնասներ ըրեր է։

Աթէնքի մէջ բազմաթիւ քարաշէն մեծ տուներ 'ի հիմանց սարսեր և խախտեր են։ Բայց վնասին ամէնէն մեծը և զարհուրելին Թէբէ քաղաքը կրեր է։ Բոլոր քաղաքը աւերակներու շեղջակոյտ մը դարձեր է, տուներուն կէսը 'ի հիմանց կործաներ են, մնացածն ալ խարխալեր և խրամատեր՝ հետզհետէ կը փլչին։ Բոլոր բնակիչները քաղաքէն դուրս փախեր դաշտը կը բնակին, մեծ մասը վերջին խեղճութեան ու կարօտութեան մէջ։ Մարդ չի համարձակիր քաղաքէն ներս մտնելու, վասն զի վայրկեանէ վայրկեան տուն մը կամ պատ մը շառաչմամբ կը փլչի։ Մինչեւ հիմա տասն և մէկ հոգւոյ մարմին և երեսունէն աւելի վիրաւորեալ փլատակներուն մէջէն հաներ են։ Թէբէի մօտ քանի մը գեղեր ալ մեծ վնասներ կրեր են։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ ուրբաթ օր՝ Սենտպաւլոս Մաքսուտ Ամիրան նոր աղէտալի կորուստ մըն ալ ըրաւ իւր ծաղկահասակ որդւոյն ազնուափայլ Յովհաննէս աղային տարաժամ մահուամբը։ Հանգուցեալը տասն եօթը տարեկան էր, բարի կրթութեամբ մեծցած, ուսումնական և լեզուագէտ, որ բարոյն ազնուութեամբը, համեստութեամբը, և ուրիշ բնական և բարոյական ձիրքերովը՝ իւր ազնիւ ծնողացը մխիթարութիւն էր և քաղցր յոյսեր կուտար անոնց իր վրայ։ Բայց վերին նախախնամութեան տնօրէնութիւնը ուրիշ կերպ է եղեր։ Թիֆօս ըսուած անողոքելի հիւանդութիւնը ազնիւ պատանւոյն ծաղկափթիթ կենացը թելը կտրելով անմխիթար սգոյ մէջ ընկղմեց գորովալիր ծնողքը, և բոլոր զինքը ճանչցողներուն և աղէտալի մահը լսողներուն սիրտը սաստկապէս վշտացուց։

— Սպարապետ Լօմէր փաշային հրամանին տակը եղած կայսերական բանակին ամէն պէտքերը առատապէս հոգացուելով, յիշեալ բանակը իւր պաշտօնը ըստ արժանւոյն կատարելու համար, կայսերական կառավարութիւնը հեռագիրներ հաստատել տուաւ, որով Շումնու քաղաքը՝ որ կայսերական բանակին կեդրոնն է, Վառնայի, Վիտինի, Ռուսճուգի, Սիլիսդրէի և Պուլղարիստանի ուրիշ ամէն կարեւոր տեղերուն հետ կը հաղորդակցի։ Ասանկով Լօմէր փաշան կարող կ'ըլլայ քանի մը վայրկեանի մէջ իւր հրամանները ամէն պէտք եղած տեղերը խրկելու, իւր առաջնորդութեանը տակ եղած բանակին մէջ ամէն եղածը իմանալու, հետեւաբար Պուլղարիստանի բանակին վրայօք շարունակ և ճիշդ

անդին աղէտալի մթութեան և թշուառութեան մէջ կը նիրհէ, ասդին անտարբերութեան եղունգը կը ծփայ, հոն մոլեռանդ կրից տակ կը փրփրայ կը թարշամի, և իւրաքանչիւրը իրեն մասնաւոր կուռքը կը պաշտէ առանց Դանիէլի հնարքը կասկածելու... Այժմ դարձուցէք, ով Տեարք իմ, մեր աչքը աս հեռաւոր ժողովին վրայ, ուր որ զանազան քաղաքներէ գոյնզգոյն անձինք հաւաքուած իրարու երես կը նային զարմանքով. անոնց կերպարանքին վրայ կարդանք խորհուրդնին։ Վերջ տանք անոնց լռութեանը. ըսենք անոնց թէ նոյն հօր զաւակներ են. ըսենք անոնց թէ հայկայ որդիք են. մէկէն կը խոշեն, չեն հաւատար, իրարմէ խորշելու միջոց կը փնտռեն և սակայն կանգ առնելով կը հառաչեն և կը հեռանան։ Ո՛հ, երթանք անոնց ետեւէն. փայլեցունենք անոնց աչքին հայրենասիրութեան և երջանիկ վիճակի մը նշոյլը. կը տեսնենք, որ հոգւոյ այլ և այլ ժամանակ և տեղ կրած զանազան ազդեցութիւնները՝ պէս պէս ուղիղ ու հակառակ շարժումներ յառաջ բերելով՝ կը փարատին և դարձեալ մեր յոյսը կը մարեն։

Ո՞ւր է ուրեմն ան գաղափարը կամ զգացմունքը որն որ հայկազունները այլ և այլ ճամբաներէ անվտանգ դարձունելով նոյն կէտը հասցունելու յուսացունէ. որն է ան գործիքը որն որ նշդեհ և տառապեալ ազգի մը սահմանեալ գործողութեանց մեծ շարժում մը տալով՝ դրդէ մզէ զանոնք նոյն վախճանին. որն է ան զօրութիւնը՝ որ արտաքին սովորութիւնները, խորութիւնները, մտքերը ջնջելով ազգը մէկ ընտանիք ընէ։ Ան է, կարծեմ, ով Տեարք իմ և Տիկնայք. մեր օրիորդաց և որդւոց դաստիարակութիւնը, մասնաւորական զարգացմանէ յառաջ հոգւոյ մշակութիւնը, Եւրոպական փայլուն տաղէն նախապատիւ հայկական պարզութիւնը և վսեմութիւնը։ Իսկ մենք շատ տեղ հակառակ ճամբայ մը կը բռնենք. անձկանօք կ'սպասենք որ մեր սիրելի զաւակը քիչ մը չափահաս ըլլայ, որպէս զի կարենանք զանի շուտով գիտութեանց ծովուն և շատ անգամ դահավէժ ապարիքին մէջ ինքնակամ թողուլ, իբր թէ մինչեւ ան ատեն ամէն ժամ ծնողացը գոգը ընդունած դասերը բնութեամբ վրայ ազդած չըլլային։ Տեսնենք թէ ինչ պիտի ընէ ան նախապաշարմանց և մոլութեանց ովկիանոսին մէջ. ընտրողութիւն, կամք, հաստատութի՞ւն չի յուսանք անկէ. գէշ կիրքերը մտացունելու առիթներ կը պաշարեն զինքը և զանոնք գգուող գիտութիւնները իրեն շատ հաճելի են. մտապարծութեանը չափը չի կայ. լոյսը իրեն մտքին խաւար կը բերէ. երեւակայութեամբ կը թափառի կը վազէ ճշմարտութեան մը ետեւէն և անստուգութիւնը ստուգութիւն սեպելով քիչ մը կը հանգչի. սակայն հարցունենք իրեն թէ ինչ է, չգիտեր. ինչ կ'ըսեմ, հայ ըլլալն ալ մոռցաւ. հոգին պարապ է. միտքը շաղշղուն. 'ի զուր պիտի սկսինք զանի դաստիարակելու. տարր ժամը անցաւ. ափսոս, հայութիւնը վնասեցաւ. ո՛հ անմխիթար ողբալութիւն մը որչափ նախատելի է աս վիճակիս. առաքինի սրտի մը սրտաշարժ վարմունքը քանի քանի գովելի է անոր քով. քանի քանի հոգիներ՝ ազգի բարոյական դաստիարակութիւնը ընդունած կրթութեան բոցերուն միջերնին ալ բռնկելու, վառվռելու առիթը կ'սպասեն։ Հիմակուան տեսնեն՝ թէ ազգութիւնը և թէ գիտութիւնը մեզի համար իրենց վտանգներն ունին. առաջինը կը մեռցունէ, միւսը կը շլացունէ։ Այս, ընդհանրապէս մեր ազգը դարերէ ետքը քայլ մը առաւ ինքզինքը յարգելու մէջ, սկսաւ ճանչնալ իր արժէքը. ըսկսաւ թափանցել իր պատմութիւնը և իր հոգին քննել. սկսաւ աշխարհագրութիւն և յարաբերութեանց կանոնները հասկնալ. բայց միթէ ասոնց աւելի շուտ հասկնալու կարող ընելու համար՝ աւելի դիւրին և բնական միջոց մը չ'գտա՞ւ. անշուշտ, իւրաքանչիւր մայր, իւրաքանչիւր հայր, իւրաքանչիւր ընտանիք, ուստի բոլոր ազգը։ Բարի մայրեր, ձեր սիրելի զաւակները աստուածաբան, բնաբան, բանաստեղծ, ճարտասան, ատենաբան ըլլալու պաշտօնը չունիք. բայց ձեր ձեռքն է՝ անոնք առաքինի, հայրենասէր, բարեպաշտ, աշխատասէր, հաստատամիտ ընելը. ձեր ձեռքն է անոնց հոգւոյն մէջ բարոյն սերմը անկելը. ձեր դէմքը, ժպիտը, ձայնը, շարժուածքը, կերպերն՝ անոնց առաջին դասերն են. ձեր օրինակը, խօսքը, վարմունքը որչափ ազդեցութիւն կ'ընեն վրանին. ամենապզտիկ բան մը կամ շարժմունք մը՝ տարիներով սրբուած հոգեր կրնայ աղտոտունել. ձեր սէրը և վրանին ունեցած յարգանքնին բաւական մեծ գործքեր են զանոնք վարելու, անոնց յօժարու-

տեղեկութիւններ տալով կայսերական կառավարութեան, պէտք եղած հրամանները ժամանակին առնելու։

Այս հեռագրին հաստատութիւնը մեծ գովութեան արժանի է. և թէ որ պատերազմ բացուի՝ կայսերական կառավարութիւնը շատ մեծ օգուտներ կրնայ քաղել անկէ։

— Կայսերական մեծազօր տէրութեան պատերազմի համար պատրաստած զօրաց թիւը առ այժմ՝ 393,500 հոգւոյ կը հասնի։

Այսինքն՝ 160,000 պահեստի զօրք (րէտիֆ), 120,000 կանոնաւոր (նիզամ) 30,000 կամաւոր (պաշը պօզուգ), 20,000 եգիպտացի, 15000 քիւրտ ձիաւոր, 11,000 լազ, 7,500 տրիպօլսեցի 15,000 թունուզցի, 15,000 քրիստոնեայ ալպանիացի։

Համագումար 393,500 հոգի։

— Անդրիանուպօլսէն մեր յարգոյ թղթակցին հետեւեալ լուրերը կուտայ օգոստոս 20 թուականով։

« Քանի մը օր առաջ ածխավաճառ մը քաղաքս ածուխ կը բերէ կը ծախէ, և սակը ծոցը դրած՝ իր 10–11 տարեկան աղջկանը հետ իր գիւղը դառնալու ատեն՝ ճամբան քանի մը չարագործ դէմը կ'ելլեն, զինքը կը մերկացնեն և դրամները կ'առնեն։ Աղջիկն ալ ձեռքէն առնել կ'ուզեն. ան ժամանակը խեղճ հայրը իր բոլոր զօրութեամբը դէմ կը դնէ. բայց չարագործները դանակով կը զարնեն կը մեռցնեն զանիկա, որով ազատելն իր զաւկին համար զոհ կ'ըլլայ։ Այս մարդասպանութեան հեղինակները փնտռելու խուզարկուները՝ ածխավաճառին սպաննուած տեղէն քիչ մը անդին աղջկան ալ մարմինը կտորուանքը գտան։

„ Դարձեալ քանի մը չարագործ՝ հովուի մը կնոջը աչք տնկելով, հովիւը դաշտին մէջ կ'սպաննեն, որ անոր կինը միինակ գտնելով չար կամքերնին կատարելու կարող ըլլան։ Բայց սպաննելուն կոտսեր եղբայրը թուփերուն մէջ պահուըտած՝ այս չարագործութիւնը տեսնելով, տեսչութեան իմաց տուաւ և եղեռնագործները ձեռք անցան։

„ Կը լսենք, որ Իսկի Զաղրայի մէջ շաբաթ օրը հրդեհ պատահելով, 12 ժամ տեւեր և 700 խանութ մոխիր դարձուցեր է։ ”

— Հինգշաբթի օրը առտուան դէմ Քալէօնճու Քուլլուղուլի մօտ՝ Սեքիզ օսալար ըսուած փողոցին մէջ անբնակ տուն մը բռնկեցաւ, որ չարակամութեամբ եղած կը կարծուի, բայց շուտով մարեցաւ։

— Երկուշաբթի առաւօտուն ալ՝ Սուլթան Մէհէմմէտի մզկիթին քովը հրդեհ պատահելով 4 ժամ տեւեց։ 32 տուն, 70 խանութ, 1 մէտրէսէ և 1 մզկիթ այրեցաւ։

— Անցեալ չորեքշաբթի կայսերական նաւարանին առջև ծովուն մէջ մարդու մը մարմին (լէշ) գտնուեցաւ, որ հաւանական լողալ չի գիտնալով խեղդուեր է կ'ըսեն։

Ուրիշ մին ալ Վօսփորի նեղցին մէջ գտնուեր է, որուն համար կը կարծուի թէ անցեալ շաբթու Էնէի գեղի առջեւ անգղիական շոգենաւէն կոխուելով ընկղմած նաւակին մէջի գժբաղդներուն մէկուն մարմինը եղած ըլլայ։

Օպսէրվաթէօր Թրիէսթինօ լրագրոյն 171 թուոյն մէջ հետեւեալ յօդուածը կը կարդանք, որ Հռոմէն յուլիսի 11–23 ամսաթուով գրուած է.

« Մօտերս հաւատոյ տարածման միաբանութիւնը կազմող վսեմափառ կարտինալները 'ի ժողով գումարեցան 'ի ներկայութեան ծայրագոյն Քահանայապետին՝ ճանաչելու և դատելու համար զդատն Մխիթարեան Հարց ուխտին. Գիտել արժան է. որ այս կրօնական միաբանութիւնը անցեալները մեղադրեցաւ իբր թէ քիչ մը հակամիտութիւն ունեցած ըլլան արեւելեան հերձուածողութեան, կամ թէ այնպիսի վարդապետութիւն մը կը դաւանին որ օգտակար չէ գերագոյն արժանաւորութեան և բարձր առանձնաշնորհութեանց Քահանայապետին Հռոմայ։ Այլ իշխանութիւն ունեցող երեւելի եկեղեցական մը, ինչպէս աղէկ տեղեկացեալ եմ, գիրք մը հրատարակած է 'ի Կոստանդնուպօլիս, որով կ'ուզէ հաստատել այսպիսի մեղադրանքը. սակայն կարծեմ թէ ոչ ոք պիտի գովէ նոյն գրքոյն հեղինակին խոհականութիւնը։

„ Արդ՝ յիշեալ Մխիթարեան միաբանութիւնը երկու ուխտի բաժնուած է և բոլորովին զատ և անկախ իրարմէ, որոնցմէ առաջինը կ'առնու իր անունը Վիեննայէն, և երկրորդը Վենետիկէն կամ սուրբ Ղազարու կղզիէն, ուր ունին, իւրաքանչիւր յարաբերութեամբ՝ դպրոցներ և խիստ ծաղկեալ տպագրատուններ. ուստի պէտք է գիտնալ, թէ այս երկու միաբանական դերդաստանին դէմ էր որ այս մահաբեր դատախազութիւնը եղաւ, որուն վրայօք վերը խօսեցայ։ Այս գործը, ինչպէս կը տեսնէք, խիստ ծանր է, ըստ որում այնպիսի միաբանութեան մը կը վերաբերի, որ մեծ համարում ունի առաքինութեան և վարդապետութեան արեւելեան բաներու մէջ՝ թէ արտաքին և թէ եկեղեցական, և մանաւանդ փոքր Ասիոյ Վրաստանի և Հայաստանի վերաբերեալ բաներուն մէջ, որոց վրայ ամփոփեալ են այժմ հետազօտութիւնները և ջանքը յիշեալ անխոնջ միանձանց։ Այս ժողովը՝ որուն վրայօք խօսեցայ, նախապատրաստական նիւթ մը եղաւ, և ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ. քանզի վճիռ մը տալու համար հարկ պիտի ըլլայ շատ անգամ գումարուիլ և խորհրդակցութիւններ ընել, ըստ որում երեւելի դատ մըն է այս և պնդագոյնս կապակցեալ նոյն միանձնական միաբանութեան ապագային հետ. ուստի ըստ ամենայն մասանց պիտի քննուի և կատարելապէս պիտի որոշուի. այնպիսի կ'երպիւ որ եւս առաւել պատշաճի աւանդութիւն եղած իմաստութեանը և արդարութեանը, որով առաքելական Աթոռը կը քննէ և կը կարգադրէ գործքերը և դատաստանները։ Ամէն բարեմիտ անձինք հաստատուն վստահութիւն ունին, կրնամ ըսել նաեւ անյաղթելի կերպիւ համոզեալ են, թէ այս միաբանութիւնը պիտի ելլէ, իբրև ոսկի[1] 'ի հրոյ, 'ի ծանր փորձութենէն՝ որուն մէջ ձգեց զնախանձամոլութիւնը։ ”

Ալլկէմայնէ Ալլկէմայնէ։

— Փարիզի կրօնական լրագիրը Իւնիվէր անուն կը հաստատէ, թէ սուրբ Պետրոսի տօնախմբութեան առթիւ Պապը հրապարակաւ բողոքեր է Հռոմի մէջ պատարագը լմնալէն ետև, ընդդէմ վեհափառ թագաւորին Սարտենիոյ, ըստ որում երեք տարիէ հետէ չի վճարեր եղեր սուրբ Աթոռոյն պատկանեալ 2000 թալերի հարկ մը։ Յիշեալ Քահանայապետը այս կերպիւ զրուցած ըլլայ։ « Կը բողոքեմք ընդդէմ հռովմէական թագաւորի մը, որ երեք տարիէ հետէ չի վճարեր հարկ մը՝ զոր կը պարտաւորի սուրբ Աթոռոյն, բայց կը յուսամք թէ մօտերս հատուցում պիտի ընդունիմք, տեսնելով զնա որդիական կերպիւ կատարել՝ առ մեզ ունեցած պարտքերը ”։

Նոյն։

1 Ըսել կ'ուզէ ջերմեռանդ պապական և հռովմէականութեան բոլորովին անձնանուէր։

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Թիւրքչէնին, արապճանըն, վէ փարսիճէնին լիսանը.

Շարադրեալ և հրատարակեալ զառաջինն պարսկերէն և թուրքերէն լեզուաւ, ընդ անուամբ

Ֆարիսի—Թէրճիւմէ—Րիսալէսի։

Որուն երկրորդ տպագրութիւնը 'ի լոյս ընծայեցաւ 1265։

Ի Վէլէտտէյլ Բէհալ Էֆէնտիէն,

Որ օսմանեան տէրութեան հասարակաց դպրատանց ընդհանուր տեսուչն է, երեւելի գրագէտ և անդամ Կոստանդնուպօլսոյ կայսերական ճեմարանին գիտութեանց։

Արապէրէնի Թէրճիւմէյ յարգոյն, Մուալիֆը,

Որ արեւելեան լեզուաց դասատու է Բրօքականտայի դպրոցը։

Այս պատուական գործը սահմանեալ է մեծ օգուտ ընելու արաբերէն և պարսկերէն սորվող Օսմանցւոց, թուրքերէն և արաբերէն սորվող Պարսից և ամէն օտարականաց՝ որ կը ցանկան ուսանիլ այս լեզուներէն մէկը կամ երկուքն ալ։

Կը ծախուի Կ. Պօլիս՝ Քօմիւնալ տը Քօնսթանթինօբլի գրատնակը և Պէյօղլուի գլխաւոր գրավաճառներուն քով։

Զմիւռնիա՝ Բրօքականտայի դպրոցը։

Աղեքսանդրիա՝ վերծանութեան սենեակը։

Պէրութ. Պ. Նահլէ Քըլմէյա վաճառականին քով

(Հալէպ)՝ Պ. Կ. Վիկուռէօ վաճառականին քով։

Դամասկոս. գլխաւոր գրավաճառներուն քով։

Գինը տասը ղուրուշ է։

Ռօպ Լաֆէքթէօռ

Տօքթէօռ Պօյվօ Լաֆէքթէօռ գուլլէտջի Բժշկին հնարած բուսական ռօպը (շուրուպը)՝ արիւնը մաքրելու յատկութիւններովը ռօպերուն ամենէն գերազանցն է, և Գալլիոյ, Պելճիքայի և Ռուսիոյ մէջ միայն աս կը գործածուի տէրութեան հրամանաւ։ Մօրին յեան լըրէն (գարաճիլէր) էլին (պալըգ եաղը), Սիֆիլիսի համար գործածուած ռօպէն, սափարիլայի, նոյնպէս և լօտով ուսկիով և անտիմօնով (ճիվա) չինուած բոլոր դեղերուն գործը կը տեսնէ։ Մարսողութիւնը դիւրին, հոտը և համը ախորժելի է։ Ամեն երկրի բժիշկները այս ռօպը կը պատուիրեն մորթի հիւանդութիւններու, որձևնի (բէմբէլ), խոցի (սըրաճա), ժանտախտեան, պալարի (չիպան), ծննդաբերութենէ և երկարատեւ հիւանդութենէ պատճառեալ հիւանդութիւններու և գլխաւորապէս փափուկին ախտերուն դէմ։

Այս ռօպը կը ծախուի Կ. Պօլիս՝ Տէլլալ—Մուսա, Պալէի, Օժիլէրէր և Օֆոնի դեղագործները։ Իզմիր՝ Անճէ Ռոտիլէ. Աղեքսանդրիա՝ Փէտէնի. Պուրսէ՝ Մլէյճ. Օտէսա՝ Պօժլէա։

Գործածելու կերպին վրայ պէտք եղած տեղեկութիւնները յէր կը տրուին վերոյիշեալ դեղագործներէն։

ԽՄԲԱԳԻՐ=ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻՒԹՈՒՃԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Յ. ՄԻՀԵՆՏԻՍԵԱՆ

թիւնները հոգւոյն ուղղելու մշակելու։ Իսկ դաստիարակին պարտքն է անոնց սրտին մէջ ցանածնիւ ծաղկեցունել և պտղաբերել անոնց միտքը զարգացունելով։

Աղթնցունենք անոնց հոգին. զանի այնպիսի տաճար մը ընենք, որուն մէջ պղալդ կուռքեր կարող չըլլան մտնելու. զանի այնչափ հաստատուն ընենք, որչափ որ այժմեան հրապուրանքը յարձակող և թունաւոր են. առաջ բուն հայ, Հայաստանի քաղաքացի ընենք զանոնք, և անկեց ետքը թող աշխարհքիս որ կողմը ուզէ երթայ, ինչ բանի որ ուզէ հետեւի. մի վախնաք անկեց ետքը իր քալած ճամբայէն. ոտք ելաւ ղաւակնիդ. թողուցէք որ քալէ. մի չափ սիրուն ըլլայ ան բանը որ առեն մը իր աչքը կ'առնէ, դարձեալ կը դառնայ, կը թռչի, ձեր ծոցը կուգայ կիյնայ. թող իր կոչումին հետեւի, թող վաճառական, սեղանաւոր, իմաստասէր ըլլայ. հոգին ուղիղ, միտքը լուսաւորեալ ըլլալով՝ ամեն գաղափար, ամեն ճշմարտութիւն կշռելով և իր սիրելի սկզբունքին համեմատելով կընդունի իրեն կը սեպհականէ։ Ազգակործան փայլուն կամ ժանգոտ նախապաշարմունքը կ'ատէ, իր հայրենակիցները կը սիրէ։

Գիտէ որ մեր անձնական կիրքերը՝ որ ինքը պիտի չունենայ, յետախաղաց ընթացք մը կուտան յառաջադիմութե. անտարբեր շահումը, անտեղի փառասիրութեան մը համար՝ անձը, միտքը կարծիքները դերի չըներ. առանց ինքզինքը մոռնալու՝ ազգին ճշմարիտ անդամը կ'ըլլայ. իր պարտքը հոգալու, ճարտարութիւնը գործածելու ժամանակ՝ բնականապէս ազգին բարօրութեը կաշխատի. ահա բուն ազգասէր մը. ոհ. ինչ երջանիկ վիճակ, ով ազնիւ ծնողք, ձեր սիրելի որդւոցը ձիրքերը կատարելագործելով՝ նշանաւոր առեն մը կընծայէք մեր առջեւ։ Տեսէք թէ ինչպէս կ'որհնեն զձեզ, դէմքերնին իրենց երախտագիտութիւնը կը բացատրեն, որպէս արտասուալից աչօք ձեզի գրկել կուզեն, և դուք ինչպէս դողդոջելով ձեր ուրախութենէն վրանին կըղմայլէք. մի զարմնաք Տեարք իմ և Տիկնայք, անիկայ ձեր գործն է. ձեր զաւակացը ապագան բոլոր անոնց սերնդոցը վրայ պիտի տարածի. և հիմա ալ ազգը նոյնը պիտի վայելէ. ընտանիք կը կազմեն զանի. տանիք են զայն կառավարողները. թող շուտ և լուսաւոր խորհուրդներ և գաղափարներ ելլեն անկէց՝ և մէկէն ազգին տառապանքը կը թեթեւնայ, թող ուղիղ սրտի և արդար մտաց խորհուրդ հարցուի և անմիջապէս մթութեան քողը կիջնայ. դաստիարակենք, կրթենք մեր զաւկները, ներքին խռովութիւնները կը դադրին. դաստիարակենք, կրթենք զանոնք, թշնամեաց նետերուն ամուր վահան մը կը պատրաստենք. հասուն պտուղներ բերելու աշխատինք, և ժամանակին թողունք որ չի հասածները կամ հասցունէ կամ թափէ։

Քանի որ ազգը թափուր է, չեղաւ ժամանակ մը որ այնչափ լուսաւորուելու բաղձանք ունեցած ըլլայ ինչպէս աս առեններս. չեղաւ ժամանակ մը որ իրեն վրայ դրուած պարտաւորութիւնները քննելու ելած ըլլայ ինչպէս աս ժամս։ Բայց պէտք է զարմնալ ասոր վրայ. տեղ տեղ՝ իր դիրքը որչափ դիւրութիւններ և պատեհութիւններ կուտայ անոր աս փափաքը կատարելու և ուրիշ զանազան տեղեր ալ հաղորդելու։

Ով Տեարք իմ, եթէ մեր անցած ժամանակները անհոգ անցուցինք, փութանք աճապարենք կրկին աշխատանքով պարապ տեղերը լեցունելու. ասպարէզը բաց է մեզի համար. հաստատ կամքով քալենք, յառաջ խաղանք, ժամանակը սուղ է և մեր նպատակը հեռու. հանդիսականք աչքերնին վրանիս դրած են. ինչպէս մենք մեր աշակերտներէն համար կը փնտռենք, օր մըն ալ քաղաքակրթութիւնը անոնցմէ պիտի փնտռէ զայն. թէ որ ծոյլ եղանք, պատիժը կանդուն կայ առջևնիս. և գահավիժեալ Արտաւազդայ կապանքը պիտի չի դադրին ուրին տակ մեր ականջին կոծ և կոփիւն արձակելէն։

Մօտ է արդեօք ան երջանիկ և սրտաշարժ օրը, երբ զանազան տեղացի հայեր նոյն ոգւով և նոյն սկզբունքով վառուած՝ ակումբ մը չինեն և իրարու հայրենասիրութեան և եղբայրսիրութեան համբոյրը տան, մէկդի թողլով չնչին խորութիւնները. թէ որ ան օրը գայ, ով Տեարք իմ և Տիկնայք, հայկայ ցրուեալ անդամները մէկ մարմին չինելնին պիտի հասկցուի. ան օրը մեր պատմութեան նշանաւոր թերթ մը պիտի աւելցունէ. ան օրը դաստիարակութիւնը կատարած պիտի ըլլայ ինչ որ ոսկւով, ճառերով և գիրքերով անկարելի է ստանալը. ան օրը կրնայ գոչել հայոց ազգը։ « Պատմական օրեր ունեցանք առեն մը, և հիմա դարձեալ երջանկութեան կը յուսանք։ »

Զմիւռնիա 16 օգոստոսի 1853